

УДК 631.1
**ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

П. М. Сокол, старший викладач кафедри маркетинг
О. Р. Радченко, здобувач кафедри маркетинг
Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

У статті розкривається сутність формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Визначено та обґрунтовано основні складові ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах ринкового механізму. Запропоновано напрямки підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, чинники, сільське господарство, підприємство.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Подолання фінансової кризи в Україні та відновлення темпів економічного зростання неможливе без посилення стимулюючого впливу держави на підтримку сільськогосподарських підприємств. Для сьогодні намітився ряд позитивних тенденцій по формуванню конкурентоспроможності українських сільськогосподарських підприємств. Основною проблемою економічного розвитку сільськогосподарських підприємств є те, що сучасний стан національної економіки та її суб'єктів господарювання вимагає нових підходів і методів до формування і підвищення їх конкурентоспроможності. Не зважаючи на значну кількість наукових напрацювань з проблематики конкурентоспроможності, ряд питань потребує розвитку в теоретичному і практичному аспектах. Теоретично обґрунтовані і практично перевірені методи формування і підвищення конкурентоспроможності не дають позитивного результату, не відповідають бажаним цілям, а їх впровадження є недосконалим в аспекті відсутності єдиного підходу до формування понятійного апарату «конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств».

До невирішених наукових завдань відноситься визначення особливостей формування і підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Методика досліджень ґрунтується на системному аналізі та комплексному підході діяльності сільськогосподарських підприємств і узагальненні їх результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різномасштабні питання конкурентоспроможності викладено у працях економістів – від класиків політичної економії до науковців сучасності, а саме І. Ансоффа [2, 3], М. Портера [11], Д. Рікардо [6], А. Сміта [12], Г. Азоева [1], Л. Антонюка [4], Я. Базилюка [5]. Їх погляди пояснюють сприйняття економічної конкуренції як суспільного економічного явища. Проте особливою важливістю можна також відмітити такі наукові дослідження, які спрямовані на поглиблення практичної значущості з причини відповідності умовам розвитку конкретних економік, конкретних галузей, регіонів чи навіть підприємств.

Формування цілей статті. Метою статті є

обґрунтування теоретико-методичних засад по формуванню конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкурентоспроможність аграрного виробництва можлива тільки в умовах конкуренції. Питання конкурентоспроможності за часів планової економіки не виникало в силу відсутності конкурентного середовища на внутрішньому ринку, де держава диктувала обсяги виробництва, ринки збуту продукції, ціни реалізації та ін. В умовах ринкової економіки незмінно зростає роль конкурентоспроможності сільського господарства, все більшу необхідність здобуває насичення ринку сільськогосподарськими продуктами вітчизняного виробництва, поліпшення їх якості, розширення асортименту.

Поняття «конкурентоспроможність підприємства» введено в науковий обіг М. Портером, є базовим в управлінні, й існуватиме по відношенню до підприємства до того часу, поки воно утримує конкурентну перевагу над конкурентами на ринку. Конкурентна перевага характеризується ним як «продуктивність використання ресурсів», де критерієм виступає рентабельність виробництва. Конкурентні переваги існують тоді, коли підприємство може отримати рентабельність вище середньої для даної галузі або сегмента ринку [10].

Більш сучасне розуміння конкурентоспроможності стверджує, що це реальна і потенційна здатність компанії проектувати, виготовляти та збувати в тих або інших конкретних умовах товари, що користуються більш пріоритетним попитом у споживачів з комплексу цінних і нецінних характеристик, ніж товари конкурентів [18].

Конкурентоспроможність підприємства визначають наступні показники:

- економічний потенціал (активи, основний капітал, обсяг продажів і т.п.);
- виробничий і збутовий потенціал (виробничі потужності, наявність сировинної бази, центрів технічного обслуговування, рівень автоматизації і технології виробництва і т.д.);
- науково-дослідний потенціал (організація наукових досліджень, щорічні витрати на НДДКР в абсолютному виразі і до загального обсягу продажу, число зайнятих у НДДКР за все і у відсотках до

числа зайнятих на фірмі напрям наукових досліджень фірми, область патентування, оцінка можливості заняття організацією монопольного становища в якій-небудь галузі техніки і т.д.);

– репутація організації і дотримання договірних зобов'язань;

– фінансове становище (платоспроможність, кредитоспроможність, структура капіталу і т.д.);

– організаційна структура;

– менеджмент організації, склад і професійний рівень її керівних працівників, ринкова стратегія, інноваційність і т.д.

Конкурентоспроможність продукції – це її переваги на ринку, що забезпечуються привабливими для споживача властивостями, низькою порівняно ціною та експлуатаційними витратами, оптимальним поєднанням параметрів ціна-якість, відповідністю умовам даного ринку, часу продаж і перевагам споживача, а також відмінністю в кращу сторону її основних характеристик від аналогічних на ринку [8].

Конкурентоспроможність підприємства сільського господарства залежить від таких чинників:

– продукції – культур та тварин, які вирощують. Якщо рівень урожайності на певну культуру або віддачі від тваринництва не виправдовує очікуваних результатів, підприємства за порівняно короткий проміжок часу (один рік, за винятком садівництва) може змінити продукцію, що вирощує;

– погодних умов;

– земельних площ, на яких вирощують сільськогосподарську продукцію, та якості цих площ (наприклад, родючості ґрунтів);

– наявності техніки та використання технологій підвищення урожайності (зокрема, використання добрив);

– фінансові – доступ до фінансових ресурсів та уміння ними управляти;

– правове і економічне середовище, у якому функціонує підприємство;

– здатності керівництва вчасно організувати основні сільськогосподарські роботи та збут урожаю [7].

Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств має характерні особливості пов'язані, з одного боку, зі специфікою сільського господарства як виду економічної діяльності, з іншого, – зі значним рівнем конкуренції у середовищі сільськогосподарських товаровиробників, що є, зокрема, наслідком, значної їх кількості та різноманітності. У загальному вигляді конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства може бути визначена як його порівняльна перевага стосовно інших підприємств даної галузі усередині країни і за її межами.

Для оцінки рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств її слід розглядати з точки зору як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. До зовнішніх чинників відносяться важелі, які впливають на рівень конкурентоспроможності: інституціональні важелі (державне регулювання, податкова і фінансова політика), сегментованість ринку, природно-кліматичні умови, комунікативність (місце розташування підприємства, його віддаленість від транспортних магістралей, якість доріг, зв'язок і т.д.), цінове регулювання, рівень платоспроможного попиту населення, розвиненість ринку і його інфраструктури.

До внутрішніх відносять в основному ті чинники, які сприяють зниженню витрат виробництва: розміри виробництва, ефективність використання факторів виробництва, спеціалізація й диверсифікація виробництва, продуктивність тварин, врожайність сільськогосподарських культур, якість продукції [9].

Для того щоб зрозуміти чи є сільськогосподарські підприємства України конкурентоспроможними на Світовому ринку, розглянемо порівняльну характеристику сучасного стану українських та європейських підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика сучасного стану українських та європейських підприємств [складено авторами]

Україна	Європа
Дрібні господарства і сільські домогосподарства дають 50% всієї продукції. Приблизно чверть цих господарств займається комерційним виробництвом 40% на продаж і внутрішнє споживання і 35% тільки на внутрішнє споживання.	Великі товарні господарства (плантації, ферми і т. д.)
Застарілі технології та відсутність адекватної інфраструктури в сільських районах, та на сільськогосподарських підприємствах	В максимальному ступені використовують сучасні засоби виробництва на всіх стадіях господарської діяльності - від поля до зберігання
Відсутність інвестування в сільськогосподарські землі, відсутність коштів, для використання передових технологій науки і техніки	Значні капіталовкладення в розрахунку на одиницю площі (в Японії, Бельгії, Нідерландах – до 10000 дол./га), а також широке використання досягнень науки (біології) і техніки
Відсутність виділення сільськогосподарських субсидій для підтримки політики модернізації стратегічно важливих аграрних секторів	Виділення сільськогосподарських субсидій для підтримки політики модернізації стратегічно важливих аграрних секторів
Велика кількість ручної робочої сили, застаріле обладнання	Мінімальна зайнятість ручної робочої сили, заміна людей новим спеціалізованим обладнанням

Порівняльна характеристика українського та європейського ринків, дає змогу зробити висновок, що наша країна потребує багато капіталовкладень та інвестувань, у тому числі в сільськогосподарську сферу. Україна має всі задатки задля того, щоб мати значно вищий рівень розвитку та конкурувати з іншими європейськими країнами. Щоб зрушити з мертвої точки необхідно приділити певну увагу заміні обладнання та інноваціям у технології та заручитися підтримкою з

боку держави.

Для повноти картини було вирішено проаналізувати окремі підприємства та зміни в них за останні 5 років. За основу було взято дані таких суб'єктів як: господарські товариства, приватні підприємства, виробничі кооперативи, фермерські господарства, державні підприємства, підприємства інших форм господарювання та підприємства в цілому (табл. 2).

Таблиця 2
Кількість діючих підприємств за організаційно – правовими формами господарства за 2010-2014 рр. [складено авторами за джерелами: 13-17]

	Сільське господарство									
	2010		2011		2012		2013		2014	
	усього	%	Усього	%	Усього	%	Усього	%	усього	Ттпопо %
Господарські товариства	7769	13,8	7757	13,8	8121	14,5	8245	14,8	7750	14,8
Приватні підприємства	4243	7,5	4140	7,4	4183	7,5	4095	7,4	3772	7,2
Виробничі кооперативи	952	1,7	905	1,6	856	1,6	809	1,5	674	1,3
Фермерські господарства	41726	73,8	41488	73,9	40732	72,9	40752	73,2	39428	75,0
Державні підприємства	322	0,6	311	0,6	294	0,5	269	0,5	228	0,4
Підприємства інших форм господарювання	1481	2,6	1532	2,7	1680	3,0	1460	2,6	691	1,3
Усього підприємств	56493	100	56133	100	55866	100	55630	100	52543	100

В ході дослідження автори підкреслюють, дані що проаналізовані авторами за 2010-2014 роки, кількість діючих підприємств зменшилось на 3950 підприємств. Найбільша кількість підприємств спостерігалась у 2010 році, і складала 56493 підприємства, а найменша кількість у 2014 році, що складало 52543 підприємства. На загальному фоні найбільша кількість господарських товариств спостерігалась у 2012-2013 роки, а найменша кількість у 2014 році, з ринку зникло 495 підприємств. Приватні підприємства у свою чергу також зазнали негативних змін з 4242 у 2010 році знизилися до 3772 у 2014 році. На фермерське господарство вплинуло менше критичних факторів, зміни скали усього 1,2%, тобто з 41726 в 2010 впали лише на 39428 у 2014. Державні підприємства в свою чергу лише на 0,2%, що не так суттєво вплинуло на їх розвиток. Найбільших змін зазнали підприємства інших форм

господарювання, що склало 1,3%.

Не зважаючи на спад у розвитку, діючих сільськогосподарських підприємств кількість фермерських господарств переважає за кількістю у порівнянні з іншими, у той самий час як державні підприємства зазнають великого скорочення. За тенденціями нашої економіки весь розвиток сільського господарства припадає на фермерські підприємства.

Для того щоб зрозуміти, яка область в Україні є найбільш конкурентоспроможною, розглянемо кількість діючих сільськогосподарських підприємств за регіонами. Для розгляду та аналізу кількості підприємств за регіонами, було обрані три області з найбільшими показниками (Одеська, Дніпропетровська, Миколаївська), і три з найменшими (м. Київ, Івано-Франківська, Рівненська), в період за 2010 та 2014 роки. Було обрані ті самі параметри для точності порівняння (табл. 3).

Таблиця 3
Кількість діючих сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання за регіонами у 2010/2014рр. [складено авторами за джерелами: 13-17]

Область	Усього	У тому числі					
		Господарські товариства	Приватні підприємства	Кооперативи	Фермерські господарства	Державні підприємства	Підприємства інших форм господарювання
		2010/2014	2010/2014	2010/2014	2010/2014	2010/2014	2010/2014
Одеська	6901/6144	529/502	325/311	134/112	5830/5153	11/15	72/51
Дніпропетровська	4051/4269	450/623	153/217	12/21	3346/3348	22/15	32/45
Миколаївська	5315/4469	367/293	290/248	19/16	4568/3860	13/13	58/39
м. Київ	533/616	425/478	66/72	4/15	10/16	7/8	21/27
Рівненська	940/753	117/115	132/83	83/42	574/500	5/5	29/8
Івано - Франківська	767/766	87/100	76/70	27/31	556/551	3/2	18/12

Опираючись на дані таблиці, Одеська область займає перше місце в Україні за кількістю

сільськогосподарських підприємств, але в 2014 році кількість підприємств зменшилось порівняно з 2010 роком на 757 підприємств. Дніпропетровська область навпаки збільшила кількість своїх підприємств, та стала більш конкурентоспроможним регіоном, це виражається у зміні на 218 одиниць. Ще одним лідером є Миколаївська область, проте в 2014 році регіон скоротив кількість своїх підприємств в порівнянні з 2010 роком на 846 організацій.

Місто Київ, Рівненська та Івано-Франківська області – регіони з найменшими показниками конкурентоспроможності. Кількість підприємств в 2014 році збільшилось тільки у м. Київ, на 83 одиниці. В Івано-Франківській області ситуація залишилась майже не змінна, а ось у Рівненському регіоні у порівнянні з 2010 роком зменшилась на 183 підприємства.

Не зважаючи на позитивну динаміку в Дніпропетровській області та в м. Київ, розглянуті регіони зменшують кількість сільськогосподарських підприємств. Проте найбільш конкурентоспроможними областями в Україні є Одеська, Дніпропетровська та Миколаївська області.

Висновки. Сільське господарство в Україні займає важливу нішу в економіці. Сучасний стан

сільськогосподарських підприємств дозволяє стверджувати, що деякі напрямки конкурентоспроможності наближають розвиток українських виробників до європейських стандартів. Цьому сприяє плодюча земля, досвід українців у цій справі та помірний клімат. Відбувається укрупнення господарств, що веде до повільного збільшення основних сільськогосподарських культур.

На превеликий жаль, держава не акцентує увагу на підтримці вітчизняного виробника сільськогосподарської продукції з метою розширення ринків збуту та виходу на міжнародний ринок сільськогосподарської продукції, недостатній приток інвестицій, меценацтво та скорочення державних пільг веде до нестачі фінансування сільськогосподарської галузі. Країна потребує підтримки як у економічному плані так і у інтелектуальному з метою побудови інноваційної моделі економіки. На сучасному ринку з'явилися нові технології, які використовують зарубіжні країни, але нестача капіталовкладень не дозволяє впроваджувати нові розробки у виробничу діяльність. Сільське господарство має всі шанси вийти на світовий рівень, але тільки із підтримкою держави та за сприятливого інвестиційного клімату.

Список використаної літератури:

1. Азоев Г.В. Конкуренция: анализ, стратегия и практика [Текст] : монография Г. Л. Азоев. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. – 207 с.
2. Ансофф И. Планирование будущего корпорации [Текст] / И. Ансофф, – М.: Прогресс, 1985 – 327 с.
3. Ансофф И. Стратегическое управление [Текст] / И. Ансофф, - СПб.: Терра. 2001 – 519 с.
4. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації [Текст] : монографія / Л. Л. Антонюк – К.: КНЕУ, 2004 – 276 с.
5. Базиліук Я.Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення [Текст]: монографія/Я.Б.Базиліук. – К., 2002. – 132 с.
6. Блауг М. 100 великих економістів до Кейнса [Текст] / М. Блауг – СПб.: Экономиус, 2008 – 384 с.
7. Бугас Н.В., Вовк Т.І. Київський національний університет технологій і дизайну Фактори впливу на конкурентоспроможність продукції сільського господарства
8. Буркинський Б.В., Лазарева Е.В., Агеева І.Н. и др. Конкурентоспособность продукции и предприятия [Текст]: монография / Б.В.Буркинський. – Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2002. – 132 с.
9. Броніцький О.М. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: чинники та підходи до визначення // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. Вип. 127. — Харків: ХНТУСГ. – 2012. — 326 с.
10. Данько Ю. І. Конкурентоспроможність підприємств в умовах ринкової економіки: у 3-х томах: Том 2: Теоретико-методологічні основи конкурентоспроможності: [монографія] / [В.І. Гавриш, О.М. Япенко, В.І. Перебийніс, ін.1; за заг. ред. В.С. Ніценка, О.В. Захарченка, М.А. Зайця. - Одеса: ВМВ, 2015. - 174 с.
11. Красноручський О. О. Теоретичне значення категорії «розподіл продукції» для досліджень функціонування аграрного ринку [Електронний ресурс] / О. О. Красноручський, В. М. Онегіна, Ю. І. Данько // Вісник Сумського національного аграрного ун-ту : науковий журнал. – Сер. «Економіка і менеджмент» / Сумський НАУ. – Суми, 2013. – Вип. 4(55). – С. 3-9.
12. Портер М. Международная конкуренция [Текст] /М. Портер: пер с англ. В.Д. Щетинина – М.: Международные отношения, 1993 – 896 с
13. Портер М. Э. Конкуренция: учеб. пособ. / Портер М. Э.; пер. с англ. М.: Изд. дом «Вильямс», 2001. – 495 с.
14. Сміт А. Добробут нації. Дослідження про природу та причини добробуту нації [Текст] / А. Сміт – К.:Port – Royal, 2001 – 596 с.

15. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Державна служба статистики України; під ред. О.Г.Осауленка; відп. за вип. Н.П. Павленко. – К.: Август Трейд, 2011. – 560 с.
16. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Державна служба статистики України; під ред. О.Г.Осауленка; відп. за вип. О.Е. Остапчук. – К.: Август Трейд, 2012. – 560 с.
17. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Державна служба статистики України; під ред. О.Г.Осауленка; відп. за вип. О.Е. Остапчук. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 552 с.
18. Статистичний щорічник України за 2013 рік / Державний комітет статистики України; За ред. О.Г.Осауленка; Відп. за вип. О.А. Вишневська. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 533 с.
19. Статистичний щорічник України за 2014 рік / Державна служба статистики України; За редакцією І. М. Жук Відповідальний за випуск О. А. Вишневська. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 586 с.
20. Таран В. А. Конкурентоспособность предприятий: проблемы современной политики и стратегии в области качества / В. А. Таран // Машинистроитель. – 1998. – № 2. – с. 145

ФОРМИРОВАНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Сокол П.Н., Радченко Е.Р.

В статье раскрывается сущность формирования конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий. Определены и обоснованы основные составляющие эффективной деятельности сельскохозяйственных предприятий в условиях рыночного механизма. Предложены направления повышения конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий в современных условиях.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, факторы, сельское хозяйство, предприятие.

FORMATION OF COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN MODERN CONDITIONS OF MANAGING

Sokol P., Radchenko O.

The article reveals the essence of the formation of competitive agricultural enterprises. Defined and reasonably efficient basic components of agricultural enterprises in the market mechanism. Directions improve the competitiveness of agricultural enterprises in modern conditions.

Keywords: competition, competitiveness, factors, agriculture, enterprise.

Надійшло до редакції: 18.03.2016 р

Рецензент: д.е.н., професор Соколов М.О.

УДК 339.138:635.07

МАРКЕТИНГОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ОВОЧІВНИЦТВА

Т. В. Устік, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

В роботі проаналізовано стан виробництва продукції овочівництва в Сумській області. Проведено оцінку заходів комплексної програми розвитку сільськогосподарства Сумської області до 2020 року. Запропоновано маркетингові заходи щодо покращення ситуації на ринку овочевої продукції.

Ключові слова: маркетинг, продукція овочівництва, конкурентоспроможність, агропродовольчий ринок.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В останні роки стрімко зростає увага сільськогосподарських товаровиробників до проблематики маркетингового забезпечення процесів функціонування на ринках агропродовольчої продукції. Це, в першу чергу, пов'язано з тим що глобалізація ринків призвела до загострення конкуренції між господарюючими суб'єктами. Аграрні підприємства змушені шукати ефективні інструменти і методи, які б дали можливість адекватної реакції на виклики зовнішнього середовища, яке динамічно розвивається.

Сільськогосподарські підприємства, які за-

ймаються виробництвом продукції овочівництва, на сьогоднішній день відчувають особливу потребу в розробці ефективного інструментарію маркетингового забезпечення. Саме ринок продукції овочівництва зазнає найбільших проявів інтервенції, за рахунок імпорту закордонної продукції. В багатьох випадках ці товари, хоч і мають більш привабливий зовнішній вигляд, поступаються продукції вітчизняного виробництва в якості, в тому числі і через органо-лептичне сприйняття. Крім того, слід відмітити значну різницю в ціні між продукцією овочівництва вітчизняного та закордонного походження. Виходячи з вище зазначе-